

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCYZYŃNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 3, 2015

MAŁGORZATA STEFANOWICZ

UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE
REALIZACJI FUNKCJI ETNICZNEJ
W SZKOŁACH MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH
NA LITWIE DO 2011 ROKU.
PRZYPADEK SZKÓŁ POLSKOJĘZYZYCHNYCH

WPROWADZENIE

Przedmiotem niniejszej pracy jest system oświatowy na Litwie ze szczególnym uwzględnieniem tzw. szkół mniejszości narodowych, w tym zwłaszcza polskojęzycznych. Przeprowadzone badania miały na celu określenie warunków zewnętrznych (formalnych) wprowadzonych po przyjęciu nowelizacji litewskiej ustawy o oświacie w 2011 roku, mających wpływ na realizację funkcji etnicznej przez szkoły ogólnokształcące, w których naukę pobierają uczniowie należący do mniejszości narodowych, oraz podjęcie próby oceny sytuacji społeczno-politycznej, w której znalazły się placówki etniczne w tym kraju.

1. FENOMEN SZKOŁY ETNICZNEJ I JEJ FUNKCJA ETNICZNA

1.1. DEFINICJA SZKOŁY ETNICZNEJ I FUNKCJI ETNICZNEJ

„Szkola etniczna”, zdaniem Doroty Praszalowicz, to taka placówka oświatowa, która *poza nauczaniem różnych ról społecznych socjalizuje do dwóch kul-*

tur¹. Badaczka zaznacza, iż prowadząc studia nad szkolnictwem etnicznym, definicję szkoły etnicznej należy każdorazowo dostosowywać do panujących w danym kraju uwarunkowań. Nadto, taka *etniczna placówka poza nauczaniem różnych ról społecznych socjalizuje do dwóch kultur*². Do realizowanych przez nią funkcji Praszalowicz zalicza:

- ogólnowychowawczą (formacja podopiecznego nakierowana na przekazanie mu norm i wartości kultury rodzimej);
- oświatową (kształcenie formalne uwzględniające podział na przedmioty i wystawianie ocen);
- etniczną (podtrzymywanie tożsamości uczniów z rodzimą tradycją przodków);
- religijną (podtrzymywanie tożsamości narodowej poprzez naukę religii)³.

Mirosław Sobecki z kolei przez „szkołę etniczną” rozumie taką placówkę,

*w której czynnik narodowy ma większe znaczenie niż w szkole masowej, stanowiąc jej element konstytutywny. Jest to szkoła, która została utworzona w celu realizacji potrzeb określonej mniejszości narodowej, związanych z transmisją etnicznego dziedzictwa kulturowego*⁴.

1.2. SPECYFIKA SZKÓŁ ETNICZNYCH NA LITWIE

Litewskie szkoły etniczne mieszczą się częściowo w obrębie definicji i funkcji podanych powyżej. Wyróżniają się jednocześnie kilkoma dodatkowymi elementami. W instytucjach oświatowych mniejszości narodowych naukę mogą pobierać uczniowie należący do mniejszości, ale – jeśli rodzice wyrażą taką wolę – mogą uczęszczać do szkół litewskojęzycznych. Placówki etniczne cechuje podległość we wszystkich kwestiach – takich jak zasady programowe, finansowe czy logistyczne – wobec instytucji państwa prowadzących politykę oświatową w kraju. W praktyce we wszystkich szkołach na Litwie realizowany jest ten sam program nauczania, z tym że w tych etnicznych zajęcia odbywają się w całości lub w części w języku danej mniejszości, a lekcje języka ojczystego są integralną częścią procesu dydaktycznego. Jednocześnie nauczanie litewskiego języka i literatury jest obowiązkowe.

Litwa od czasów przywrócenia niepodległości w marcu 1990 roku utrzymuje wysoko rozwiniętą sieć szkół ogólnokształcących o charakterze etnicznym. Obecnie istnieją instytucje oświatowe z białoruskim, niemieckim, polskim i rosyjskim językiem wykładowym (w pełnym lub częściowym wymiarze). W literaturze przedmiotu nazywane są „szkołami mniejszości narodowych”, „szkołami polskimi”, „szkołami rosyjskimi” itd. Należy zaznaczyć, iż żadne z tych określeń nie oddaje w pełni

¹ D. Praszalowicz, *Amerykańska etniczna szkoła parafialna. Studium porównawcze trzech wybranych odmian instytucji*, seria „Biblioteka Polonijna”, 15, Wrocław i in., 1986, s. 11.

² Tamże, s. 14.

³ Tamże, s. 25–26.

⁴ M. Sobecki, *Funkcja etniczno-kulturowa szkół mniejszości narodowych*, Białystok, 1997, s. 41.

istoty tych placówek oświatowych. Na przykład pojęcie „szkoła polska na Litwie” może być rozumiane albo jako szkoła podlegająca systemowi oświaty w Polsce, albo szkoła tzw. sobotnia, albo utrzymywana przez polską społeczność na Litwie. Przepisy prawne regulujące tę część systemu edukacji również nie sprzyjają tworzeniu jasnej terminologii, gdyż nie występuje w nich ani pojęcie „status szkoły mniejszości narodowej”, ani nie ma w nich podanych definicji takiej placówki. Występujące w litewskim ustawodawstwie terminy to m.in. „oświata wspólnot narodowych”, „szkoły mniejszości narodowych”, „szkoły z polskim (rosyjskim, białoruskim, niemieckim) językiem wykładowym”.

Używane pojęcia, takie jak „szkoła polska na Litwie” czy „szkoły mniejszości narodowych”, należy traktować jako pewien skrót myślowy, który można uznać za dogodne sformułowanie, jeśli założymy, iż podmioty komunikujące się między sobą właściwie rozumieją znaczenie terminu. W niniejszym artykule autorka uważa za zasadne używanie takich właśnie „skrótów”, choć – z uwagi na wspólny dla wszystkich program – za najbardziej adekwatne należy uznać określenie „szkoła polsko- (rosyjsko-, litewsko-, białorusko-, niemiecko-) języczna na Litwie”.

Regulacje w zakresie oświaty, takie jak ustawy o oświacie oraz szereg innych dokumentów dotyczących tej specyfiki, uwzględniały istnienie potrzeb mniejszości narodowych, w konsekwencji czego system oświaty etnicznych grup mniejszościowych stał się specyficznym wycinkiem systemu edukacji ogólnolitewskiej. W przygotowywanych od 1988 roku przez litewskich specjalistów z zakresu oświaty pod kierownictwem Meilė Lukšienė dokumentach i koncepcjach oświatowych kształcenie obywateli wywodzących się z kręgów etnicznych innych niż grupa dominująca pod względem etnicznym znajdowało należne miejsce. W wydanym w 1992 roku dokumencie pt. „Lietuvos švietimo koncepcija” („Litewska koncepcja oświaty”) stwierdza się, iż

działające na Litwie szkoły mniejszości narodowych na poziomie przedszkolnym oraz szkoły ogólnokształcące realizują proces kształcenia na podstawie ogólnych zasad przyjętych w [niniejszej – przyp. M. S.] koncepcji. Stworzone w szkołach warunki mają umożliwić dzieciom i młodzieży zdobycie wykształcenia ogólnego w oparciu o własną kulturę narodową, przy czym część przedmiotów ma być wykładana w języku ojczystym mniejszości narodowych. Jednocześnie zadaniem szkoły jest pomoc dzieciom i młodzieży w integracji z kulturą Litwy, życiem państwa i społeczeństwa litewskiego. [...] Jednym z wykładanych przedmiotów jest język litewski jako język państwowy, który ma być przez ucznia opanowany na takim poziomie, by mógł kontynuować naukę [w placówkach realizujących proces kształcenia] w języku państwowym (również na poziomie szkoły wyższej)⁵.

⁵ Lietuvos švietimo koncepcija, Vilnius, 1992. Wszystkie tłumaczenia w tekście autorstwa Małgorzaty Stefanowicz.

System integracji szkół mniejszości narodowych w litewskim systemie edukacji oparty jest na następujących zasadach: harmonii społecznej, integracji społeczno-kulturalnej i solidarności, otwartego społeczeństwa, także na podtrzymywaniu i pielęgnowaniu tożsamości etnicznej i odrębności kulturowej służących rozwojowi kultury Litwy, powszechnym dostępie do edukacji, ciągłości oświaty mniejszości narodowych (tzw. uczenie się przez całe życie) oraz harmonii z zasadami wyrażonymi w aktach ustanowionych przez Radę Europy oraz umowach międzynarodowych⁶.

Możliwość realizacji funkcji etnicznej przez szkoły mniejszości narodowych gwarantuje prawo wewnętrzne. Art. 30 ust. 2 ustawy o oświacie z 2011 roku stanowi, iż

szkoły ogólnokształcące oraz szkoły prowadzące działalność nieformalną⁷ stwarzają warunki uczniom należącym do mniejszości narodowych do kultywowania tożsamości narodowej, etnicznej i językowej, do nauki języka ojczystego, historii i kultury⁸.

Jednocześnie mają one pomóc dzieciom i młodzieży w integracji z kulturą dominującej grupy etnicznej w państwie i przygotować je do życia w społeczeństwie litewskim. Należy zaznaczyć, iż odrębnych badań wymagają tzw. kanały *transmisji dziedzictwa kulturowego*⁹, gdyż w szkołach mniejszości narodowych brak jest, poza lekcjami języka ojczystego, wyodrębnionych przedmiotów tzw. ojczystych – historii własnego narodu, geografii tzw. zagranicznej ojczyzny, wiedzy o kulturze swojej grupy etnicznej. W praktyce wątki dotyczące historii muszą być wplecione w lekcje literatury, gdyż bez znajomości tła historycznego niemożliwe staje się zrozumienie kontekstu wielu dzieł literackich.

Wykładanie historii kraju pochodzenia przodków, na przykład Rosji czy Polski, prowadziłyby do kolizji interesów narodowościowych, gdyż wymagałyby poruszenia wybranych faktów historycznych odmiennie interpretowanych i ocenianych przez litewskich i zagranicznych autorów podręczników do historii¹⁰.

Luki w wiedzy o kulturze i historii własnego narodu są również uzupełniane przez instytucje i inicjatywy nieformalne, takie jak rodzina, środowiska harcer-

⁶ Įsakymas dėl tautinių mažumų švietimo nuostatų, 16 I 2002, Nr. 56.

⁷ Ustawa o oświacie definiuje pojęcie lit. *neformalusis švietimas* 'oświata nieformalna' jako oświatę realizowaną w oparciu o programy zaspokajające różne potrzeby edukacyjne, doskonalenia kwalifikacji, nabycia dodatkowych kompetencji z wyłączeniem programów oświaty formalnej. W praktyce są to na przykład szkoły plastyczne, muzyczne, do których uczniowie uczęszczają w ramach zajęć pozalekcyjnych.

⁸ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 17 III 2011, Nr. XI-1281.

⁹ M. Sobecki, *Funkcja etniczno-kulturowa...*, s. 26.

¹⁰ Więcej: А. Вишняускас, Россия в литовских учебниках истории, strona internetowa: Countries.ru/?pid=1523, dostęp 10 IX 2014; Historycy Litwy i Polski: wspólny podręcznik nie jest konieczny, strona internetowa: Wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Historycy-Litwy-i-Polski-wspolny-podrecznik-nie-jest-konieczny,wid,14515893,wiadomosc.html?ticaid=1138bd, dostęp 10 IX 2014.

skie, kluby zainteresowań, stowarzyszenia społeczno-kulturalne czy zespoły folklorystyczne.

Należy zaznaczyć, iż w sensie prowadzenia formacji w duchu kultury etnicznej również szkoły litewskojęzyczne są szkołami etnicznymi, ponieważ także w nich kładziony jest wielki nacisk na przekazywanie litewskiej kultury etnicznej. Wydana w 1999 roku Ustawa o podstawach ochrony kultury etnicznej¹¹ w art. 9 nakłada na Ministerstwo Oświaty i Nauki RL obowiązek przekazywania wiedzy o kulturze etnicznej m.in. poprzez integrowanie wiedzy o tym wycinku kultury z wszystkimi programami nauczania realizowanymi w placówkach oświatowych, stworzenie warunków do nauczania wiedzy o kulturze etnicznej jako odrębnego przedmiotu w szkołach ogólnokształcących oraz zapewnienie warunków do kształcenia pedagogów i specjalistów w tym zakresie. Należy podkreślić, iż ustawa ta odnosi się wyłącznie do litewskiej kultury etnicznej, w żadnym z jej punktów nie jest wspomniane, iż ochroną państwa jest objęta kultura etniczna innej grupy niż litewskiej.

„Kultura etniczna” (lit. *etninė kultūra*) została w tym akcie prawnym zdefiniowana jako stworzona przez naród (*etnos*), przekazywana z pokolenia na pokolenie i stale odnawialna całość wartości kultury pomagająca w zachowaniu tożsamości narodowej i świadomości oraz swoistości regionów etnograficznych. Z kolei „region etnograficzny” (*etnografinis regionas*) rozumiany jest jako historycznie sformowana część terytorium, na którym zostały utrzymane swoiste tradycje, gwara, obyczaje i zintegrowane dziedzictwo plemion bałtyckich.

Na mocy tej ustawy została powołana Komisja ds. Ochrony Kultury Etnicznej odpowiedzialna przed Sejmem RL. Organ ten pełni funkcje doradcze, aktywnie zajmuje się całością spraw dotyczących polityki państwa wobec tej części kultury, m.in. opiniuje projekty koncepcji polityki narodowościowej obejmujące ochronę mniejszości narodowych. Wśród 21 członków Komisji nie ma żadnej osoby reprezentującej interesy autochtonicznych grup narodowościowych innych niż litewska.

Komisja ta m.in., wydawszy jednoznacznie negatywną opinię, nie dopuściła do przedłożenia Sejmowi RL oraz rządowi do rozpatrzenia przygotowanego przez litewski Departament Mniejszości Narodowych i Wychodźstwa (organ ten został rozwiązany w końcu grudnia 2009 roku, a jego kompetencje przejęło Ministerstwo Kultury RL) projektu „Koncepcji polityki etnicznej”. W koncepcji tej postulowano m.in. objęcie ustawową ochroną również kultury etnicznej mniejszości narodowych zamieszkałych na Litwie, jednakże Komisja ten postulat odrzuciła¹².

¹¹ *Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas*, 21 IX 1999, Nr. VIII-1328, „Valstybės žinios”, 1 X 1999, Nr. 82-2414, ze zm. w 2010 r.

¹² Por. Išvada apie Tautinių mažumų ir išėivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengtą Lietuvos Respublikos Etninės politikos koncepcijos projektą, Astrauskas R., Kalnius P., Kondratienė V. ir kt., strona internetowa: 3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2228&p_d=30268&p_k=1, dostęp

1.3. SZKOŁY ETNICZNE W ŚWIETLE USTAWODAWSTWA LITEWSKIEGO

Art. 37 Konstytucji Republiki Litewskiej gwarantuje obywatelom należącym do wspólnot narodowych prawo do pielęgnowania swojego języka, kultury i obyczajów. Art. 45 zaś stanowi, iż

*wspólnoty narodowe obywatele swoje sprawy dotyczące kultury, oświaty, dobroczynności, pomocy wzajemnej, organizują samodzielnie. Państwo udziela pomocy wspólnotom narodowym*¹³.

Ustawa o mniejszościach narodowych z 1991 roku przyznawała wspólnotom narodowym *prawo do pomocy ze strony państwa przy rozwijaniu kultury narodowej i oświaty*, a także

*prawo do nauki w języku ojczystym na poziomie przedszkolnym, szkoły ogólnokształcącej oraz tworzenia grup, fakultetów i filii szkół wyższych kształcących wychowawców, nauczycieli i innych specjalistów, których zadaniem jest zaspokajanie potrzeb wspólnot narodowych*¹⁴.

Nadto Litwa ratyfikowała szereg konwencji międzynarodowych regulujących prawa mniejszości narodowych¹⁵, w tym związane z oświatą i szkolnictwem tych grup, np. Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych¹⁶ Rady Europy czy Konwencję o prawach dziecka ONZ¹⁷. *Prawo do uczenia się języka mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym języku na zasadzie wzajemności*, a także *zgodnego z prawem krajowym zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń, w szczególności kulturalnych, religijnych i oświatowych, w tym szkół wszystkich szczebli* zostało zawarte również w traktacie polsko-litewskim o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z 1994 roku¹⁸. Zobowiązania w zakresie nauki języka ojczystego i w języku ojczystym na poziomie przedszkolnym,

1 IX 2014. Rozporządzenia ministrów oświaty i nauki z 2002 i 2012 r. przewidywały m.in. kształcenie nauczycieli w zakresie etnokultury, jednakże władze nie podjęły dotąd konkretnych działań w tym zakresie; *Įsakymas dėl vaikų ugdyimo tautinių mažumų kalbomis ir tautinių mažumų kalbų mokymo tobulinimo*, 15 XI 2012, Nr. V-1569.

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucija, „Valstybės žinios”, 1992, Nr. 33-1014, art. 37.

¹⁴ Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas, 29 I 1991, Nr. XI-3412, art. 2. Ustawa ta wygasła grudniu 2009 r. Obecnie na Litwie nie obowiązuje żaden akt prawny regulujący w sposób całościowy sytuację mniejszości narodowych.

¹⁵ Pełny wykaz dokumentów międzynarodowych dotyczących ochrony mniejszości narodowych podpisanych przez Litwę można znaleźć w: Report submitted by Lithuania pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 31 X 2001, ACFC/SR(2001)007, s. 17–18.

¹⁶ Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r., Dz.U., 2002, nr 22, poz. 210.

¹⁷ Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U., 1991, nr 210, poz. 526.

¹⁸ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r., Dz.U., 1995, nr 15, poz. 71.

w szkołach podstawowych i średnich określono także w litewsko-białoruskiej umowie dwustronnej¹⁹. Podobnie litewsko-ukraińska umowa dwustronna gwarantuje prawo do nauki języka ojczystego i nauki w tym języku w państwowych instytucjach edukacyjnych lub narodowych ośrodkach kultury²⁰.

Budowa nowego, odpowiadającego przeobrażeniom społecznym i politycznym, systemu oświatowego stanowiła priorytetowy obszar kształtującej się po odzyskaniu niepodległości Litwy. W preambule do przyjętej ustawy o oświacie z 1991 roku stwierdza się, iż podstawy aksjologiczne działania systemu oświaty na Litwie stanowią

*wartości humanistyczne, wynikające z kultury narodowej oraz ogólnoswiatowej, zasady demokratycznego współistnienia oraz powszechnie uznawane prawa i wolności człowieka*²¹.

W art. 10 przewidziano możliwość pobierania nauki w języku ojczystym mniejszości narodowych. Dotyczyło to w pierwszej kolejności tych grup, które zamieszkiwały w sposób zwarty na określonych terenach. Z kolei – jeśli chodzi o potrzeby nauki języka ojczystego przez dzieci i młodzież niewielkich mniejszości etnicznych – ustawodawca przewidywał możliwość tworzenia klas, zajęć fakultatywnych oraz szkół niedzielnych. W świetle tego artykułu, w szkołach mniejszości narodowych lekcje języka litewskiego i literatury winny się odbywać w języku litewskim. Na wniosek rodziców w języku tym mogły być prowadzone również inne przedmioty. W nowelizacji ustawy o oświacie z 2011 roku zaznaczono, iż litewski system oświatowy opiera się na zasadzie równych szans umożliwiających realizację praw człowieka²².

2. PRZEOBRAŻENIA SYSTEMU OŚWIATY MNIJSZOŚCI NARODOWYCH PO PRZYJĘCIU USTAWY O OŚWIACIE W 2011 ROKU I KONSEKWENCJE DLA SZKÓŁ POLSKOJĘZYCZNYCH

2.1. POZYCJA JĘZYKA OJCZYSTEGO I JĘZYKA LITEWSKIEGO JAKO JĘZYKA PAŃSTWOWEGO W SZKOŁACH MNIJSZOŚCI NARODOWYCH

Nauka w szkołach ogólnokształcących na Litwie trwa 12 lat. Po zaliczeniu X klasy zdawana jest tzw. mała matura. Przedmiotami obowiązkowymi dla wszystkich uczniów w republice są język litewski i matematyka, młodzież uczęszczająca

¹⁹ Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl geros kaimynystės ir bendradarbiavimo, „Valstybės žinios“, 1996, Nr. 43-1047, art. 12 ust. 1. Umowa weszła w życie 26 kwietnia 1996 r.

²⁰ Lietuvos Respublikos ir Ukrainos draugystės ir bendradarbiavimo sutartis, „Valstybės žinios“, 1995, Nr. 46-1120, art. 6. Umowa weszła w życie 28 kwietnia 1995 r.

²¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 25 VI 1991, Nr. I-1489, „Valstybės žinios“, 20 VIII 1991, Nr. 23-593.

²² Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 17 III 2011, Nr. XI-1281, „Valstybės žinios“, 31 III 2011, Nr. 38-1804.

do szkół mniejszości narodowych dodatkowo zdaje egzamin z języka ojczystego (białoruskiego, niemieckiego, polskiego lub rosyjskiego). Po zakończeniu XII klasy wszystkie egzaminy maturalne są zdawane w języku litewskim.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w latach 90. względem uczniów po szkołach mniejszości narodowych stosowano zasadę tzw. pozytywnej dyskryminacji: absolwent ubiegający się o przyjęcie na studia wyższe mógł zdawać egzamin wstępny w języku ojczystym. Z kolei młodzieży pochodzącej z określonych rejonów kraju przyznawano tzw. kwoty (limity). Stopniowo, wraz z wprowadzanymi zmianami programowymi, została zwiększona liczba godzin języka litewskiego, a w konsekwencji egzaminy na zakończenie szkoły podstawowej oraz średniej uczniowie wszystkich szkół musieli zdawać w języku państwowym oraz z języka państwowego. Jednocześnie zostały zlikwidowane wszelkie kwoty²³.

Każdy maturzysta jest zobligowany do zdania co najmniej dwóch przedmiotów, przy czym egzamin z litewskiego jest obowiązkowy. Od 2000 roku nie ma obowiązku zdawania języka ojczystego. Nadto można do niego podchodzić tylko na tzw. szkolnym, podstawowym poziomie, podczas gdy egzamin z języka litewskiego jest organizowany zarówno na podstawowym, jak i tzw. państwowym, czyli rozszerzonym, a ocena z języka ojczystego nie jest brana pod uwagę przy rekrutacji na studia²⁴. O konieczności zdawania egzaminu z tego przedmiotu co roku decyduje rada szkoły. Zdaniem litewskich Polaków i Rosjan, rozwiązanie zakładające fakultatywny charakter egzaminu z języka ojczystego godzi w jego prestiż. W przekonaniu liderów społeczności rosyjskiej, takie regulacje potęgują wśród uczniów lekceważący stosunek do nauki mowy ojczystej i powodują traktowanie jej jako przedmiotu nadobowiązkowego.

W 2014 roku maturę z języka polskiego jako ojczystego składało 1097 maturzystów, rosyjskiego – 474, białoruskiego – pięciu. W prasie litewskiej często pojawia się sugestia, iż brak obowiązku zdawania egzaminu z języka rosyjskiego jako języka ojczystego nie stanowi problemu dla litewskich Rosjan, gdyż sama społeczność rosyjska nie protestuje przeciwko tej regulacji. Jednakże wielu działaczy społecznych i politycznych reprezentujących mniejszość rosyjską uważa to za błędne rozwiązanie²⁵.

²³ Zob. R. Runiewicz-Jasińska, *Oświata polska w niepodległej Litwie, Łotwie i Estonii w latach 1991–2001*, seria „Studium Vilnese. B”, vol. 1, Vilnius, 2003, s. 186.

²⁴ Język rosyjski funkcjonuje również jako język obcy nauczany w szkołach nierosyjskojęzycznych. Gdy tego języka nie naucza się jako ojczystego w szkole rosyjskojęzycznej, egzamin z niego może być zdawany zarówno na poziomie szkolnym, jak i państwowym.

²⁵ Wywiad Tomasa Bašarovasa z posłanką z ramienia Aliansu Rosjan Iriną Rozovą, T. Bašarovas, Tautinių mažumų mokyklos saugo identitetą, strona internetowa: Lzinios.lt/lzinios/Lietuvoje/Tautiniu-mazumu-mokyklos-saugo-identiteta, dostęp 5 I 2014; В Вильнюсе обсудили перспективы русских

Do 2013 roku uczniowie szkół mniejszości narodowych zdawali maturę z języka litewskiego jako języka państwowego. Struktura egzaminu w przypadku szkół mniejszości odbiegała od tego z języka litewskiego składanego przez maturzystów szkół litewskojęzycznych: polegał on przede wszystkim na weryfikacji wiedzy z zakresu gramatyki, kultury języka oraz rozumienia tekstu. Ustawa oświatowa z 2011 roku oraz zarządzenie ministra oświaty i nauki RL w sprawie zatwierdzenia ogólnych programów kształcenia średniego²⁶ wprowadzała w tym aspekcie spore innowacje. Polegały one na ujednoczeniu egzaminu maturalnego z języka litewskiego zarówno dla maturzystów ze szkół litewskojęzycznych, jak i mniejszości narodowych²⁷. Sytuację komplikował bardzo krótki okres przewidziany na reformę – wynosił zaledwie dwa lata. W praktyce oznaczało to, iż uczniowie ze szkół mniejszości narodowych, którzy byli objęci przez 10 lat zupełnie innym programem nauczania, w dwa lata musieli przygotować się do egzaminu, do którego ich rówieśnicy ze szkół litewskojęzycznych przygotowywani byli przez 12²⁸.

Brak wyznaczenia zdroworozsądkowego okresu przejściowego skutkowało wielkim oburzeniem wśród mniejszości narodowych, zwłaszcza Polaków. Ustępstwem ze strony władz było wprowadzenie w pierwszym okresie obowiązywania ujednoczonego egzaminu pewnych ulg dla maturzystów ze szkół nielitewskojęzycznych, takich jak wydłużenie czasu trwania egzaminu o godzinę, możliwość skorzystania ze słownika języka litewskiego oraz „prawo” do przywoływania w wypracowaniu prac również nielitewskich autorów²⁹.

Należy też w tym kontekście zaznaczyć, iż Litwa od początku tzw. okresu odrodzenia narodowego prowadzi bardzo aktywną politykę językową. Głównym jej celem jest wewnętrzny rozwój języka litewskiego, zwłaszcza słownictwa w takich obszarach jak prawo, Internet, nauki przyrodnicze, „odchwaszczenie” języka ze wszelkich na-

школ в Литве, strona internetowa: Windowrussia.ru/rv/news/2013_06_26/V-Vilnjuse-obsudili-perspektivi-russkih-shkol-v-Litve-7840/, dostęp 5 IX 2014; Л. Гнеушева, *Русский язык в школах Клайпеды: проблемы и победы*, „Слово.ру: Балтийский акцент”, 2012, № 2, strona internetowa: Cyberleninka.ru/article/n/russkiy-yazyk-v-shkolah-klaypedy-problemy-i-pobedy, dostęp 5 I 2014.

²⁶ 2011 m. vasario 21 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo, Nr. V-269. Pełne zestawienie nowych zmian programowych można znaleźć w: „Švietimo naujienos”, 2011, Nr. 3 (303), priedas (dodatek), strona internetowa: Sac.smm.lt/images/file/priedai/03_Vid%20ugdymo%20bendr%20programos.pdf, dostęp 5 I 2014.

²⁷ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo..., art. 38 ust. 4.

²⁸ Jak podaje Elżbieta Kuzborska, różnica liczby godzin nauczania języka litewskiego w klasach I–X wynosiła 26 tygodniowo na niekorzyść uczniów ze szkół mniejszości narodowych; też, Sytuacja prawna mniejszości narodowych na Litwie w kontekście międzynarodowych i ponadnarodowych standardów ich ochrony, Warszawa, 2012, s. 217.

²⁹ D. Malinowski, Ulgi egzaminacyjne – cieszą i niepokoją, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/artykul/ulgi-egzaminacyjne-ciesza-i-niepokoja, dostęp 20 VIII 2014.

leciałości z języków obcych oraz rozszerzenie stosowania języka państwowego na wszystkie obszary życia społecznego, do których przez lat był niedopuszczany. Nie wnikając w kwestie szczegółowe bardzo złożonego i interesującego tematu, jakim jest znaczenie języka litewskiego dla podtrzymania tożsamości narodowej Litwinów, warto przytoczyć myśl litewskich historyków, która może nieco przybliżyć czytelnikowi przyczyny skupienia się na własnym języku narodowym – *Pytanie o status języka litewskiego [w okresie radzieckim] było pytaniem o niezależność Litwy*³⁰.

Jednocześnie należy podkreślić, iż mniejszości narodowe, w tym również polska, nie wykazywały oporów przed nauką języka litewskiego. Warto w tym miejscu przywołać artykuł dziennikarki „Czerwonego Sztandaru”/„Kuriera Wileńskiego” (dziennik polskojęzyczny na Litwie, na początku lat 90. osiągający nakład ponad 53 000 egzemplarzy), która w imieniu młodzieży, rodziców i nauczycieli polskich szkół apelowała o uczynienie języka litewskiego, obok egzaminów obowiązkowych z języka ojczystego i matematyki, dodatkowym obligatoryjnym przedmiotem na maturze³¹. Na łamach gazety wyrażano również zrozumienie dla politycznych posunięć Litwinów, które uważano przede wszystkim za ich naturalne prawo do umacniania własnej kultury na swoich ziemiach etnicznych oraz element polityki pierestrojki³². Wyrazem aprobaty dla nowych regulacji było m.in. liczne uczestnictwo litewskich Polaków pracujących w zakładach produkcyjnych w kursach języka litewskiego³³.

Równocześnie wyrażano zaniepokojenie niedoborem lituanistów gotowych do podjęcia pracy w szkołach mniejszości narodowych³⁴, szczególnie poza wielkimi ośrodkami miejskimi, i przygotowanych do pracy w środowisku wielokulturowym, co potwierdzają również badania litewskich socjologów³⁵. Problemy kadrowe związane z nauczaniem języka litewskiego nie są jednak spowodowane przez mniejszości narodowe. Taki stan rzeczy jest wypadkową wielu problemów, związanych m.in. z brakiem przygotowania narzędzi metodycznych dla nauczycieli, ułatwiających pracę w środowisku wielokulturowym czy trudnością dotarcia specjalistów do oddalonych miasteczek i wsi.

³⁰ Č. Laurinavičius, V. Sirutavičius, *Lietuvos istorija. Sąjūdis: nuo „persitvarkymo” iki kovo 11-osios*, Vilnius, 2008, T. XII, I dalis, s. 104.

³¹ Ł. Brzozowska, *Potrzebny jest egzamin z języka litewskiego*, „Czerwony Sztandar”, 8 I 1989.

³² J. Sienkiewicz, *Nie o sam język chodzi*, „Czerwony Sztandar”, 5 XI 1988.

³³ Z. Mikalauskas, *Kursy języka litewskiego*, „Czerwony Sztandar”, 3 II 1989.

³⁴ Ł. Brzozowska, *Jak pomóc szkole*, „Czerwony Sztandar”, 27 XII 1988.

³⁵ V. Grincevičienė, R. Vaivada, *Nauczanie języka państwowego w szkołach dla mniejszości narodowych, w: Wymiary współczesnej edukacji na Litwie. Wybrane aspekty*, red. A. Szerłąg, Kraków, 2005, s. 154.

2.2. POSZERZENIE ZAKRESU STOSOWANIA JĘZYKA LITEWSKIEGO

Jak już zostało powiedziane wcześniej, w świetle obowiązujących od 1991 roku regulacji, w szkołach mniejszości narodowych proces kształcenia odbywał się w języku ojczystym danej grupy, z wyłączeniem lekcji języka litewskiego i literatury litewskiej, a na życzenie rodziców wybrane przedmioty mogły być nauczane w języku państwowym. Ustawa o oświacie z 2011 roku³⁶ usankcjonowała obowiązkowe nauczanie w języku litewskim nie tylko języka litewskiego: na poziomie przedszkolnym wprowadziła obowiązek realizacji programu edukacyjnego w języku litewskim w wymiarze co najmniej czterech godzin. Na wniosek rodziców liczba godzin zajęciowych realizowanych w języku litewskim może zostać zwiększona (art. 38 ust. 2 pkt 1). Na poziomie szkoły początkowej (klasy I–IV) nauczanie języka litewskiego odbywa się w sposób zintegrowany. Z kolei na etapie szkoły początkowej (klasy I–IV) i średniej (klasy V–XII) podczas takich lekcji jak historia, geografia, wiedza o świecie i podstawy wychowania obywatelskiego, gdy tematy dotyczą Litwy, komunikacja między nauczycielami a uczniami ma przebiegać w języku litewskim (art. 38 ust. 2 pkt 2). Nadto na wniosek rodziców również inne zajęcia mogą być nauczane w języku urzędowym (art. 38 ust. 2 pkt. 3).

2.3. ZMNIJSZENIE LICZBY PLACÓWEK OŚWIATOWYCH MNIJSZOŚCI NARODOWYCH

Art. 30 ust. 8 ustawy o oświacie z 2011 roku wprowadził także urzędowy zapis wyższości szkół litewskich. W jego świetle, w sytuacji gdy w centrach rejonów lub miejscowościach, w których tradycyjnie zamieszkują wielkie mniejszości narodowe, istnieją szkoły z litewskim językiem wykładowym i szkoły mniejszości narodowych oraz gdy do skompletowania klasy XI zabraknie wymaganej liczby uczniów, wówczas klasy mniejszości narodowych nie powstaną, te zaś, które prowadzą nauczanie w języku litewskim, zostaną utrzymane³⁷. W przypadku zaistnienia takiej sy-

³⁶ 2011 m. vasario 21 d. LR švietimo ir mokslo...

³⁷ Zgodnie z przyjętym 30 marca 2011 r. rozporządzeniem w kwestii reorganizacji szkół, w miejscowościach, w których działa tylko jedna państwowa szkoła średnia prowadząca nauczanie w języku litewskim lub innym, klasa XI mogła powstać, gdy skompletowano skład co najmniej 15 uczniów. Jedynie gdy w danej miejscowości istniały dwie szkoły ogólnokształcące lub więcej z różnymi językami wykładowymi, komplet uczniów zapobiegający rozwiązaniu klasy XI mógł stanowić 12 osób. Ulgi dotyczące liczby uczniów w klasie dotyczą zatem tylko tych miejscowości, w których istnieje większa liczba szkół. W praktyce jednak wiele polskich placówek funkcjonuje w małych miejscowościach lub wsiach. Wobec nich stosowany jest wymóg zebrania 15 uczniów w celu funkcjonowania szkoły na poziomie szkoły średniej. Przyjęte rozporządzenie, obejmujące lata 2012–2015, w myśl którego, by klasa XI mogła zostać utrzymana, w miejscowościach, gdzie obok siebie funkcjonują dwie placówki – litewskojęzyczna i mniejszości narodowej, musi zostać zapisanych co najmniej 10 uczniów; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl mokyklų, vykdančių formalio-

tuacji ustawodawca pozostawia możliwość nauczania języka ojczystego w ramach szkoły litewskojęzycznej. Innymi słowy, w każdej miejscowości, w której istnieją szkoły litewskojęzyczne i szkoły mniejszości narodowych, prawo zapewnia ciągłość istnienia jedynie szkole litewskojęzycznej. To bardzo istotne posunięcie ze względu na występowanie tak niekorzystnych zjawisk jak niż demograficzny czy emigracja zarobkowa do krajów Europy Zachodniej, które dotyczą w równym stopniu zarówno Litwinów, jak i przedstawicieli mniejszości narodowych.

W kontekście problemów związanych z utrzymaniem sieci szkół mniejszości narodowych należy zaznaczyć, iż założycielami wszystkich placówek tego typu są samorządy terytorialne (szkoły takie powstają na prośbę społeczności narodowej). Szkoły litewskojęzyczne są również zakładane przez samorządy, ale istnieje dodatkowo sieć tzw. rządowych szkół litewskojęzycznych. Budowa placówek rządowych została zapoczątkowana po przyjęciu rządowego Programu Rozwoju Litwy Wschodniej³⁸, stanowiącego element obchodów z okazji 55. rocznicy zwrócenia Wileńszczyzny Litwie³⁹. Zakładał on m.in. budowę szkół i przedszkoli litewskojęzycznych wyłącznie w rejonie wileńskim i solecznickim, czyli w praktyce zamieszkanym w większości przez społeczność polską. Do 2011 roku na Wileńszczyźnie istniało 14 tego typu placówek. Szkoły tzw. rządowe są zarządzane przez Ministerstwo Oświaty i Nauki RL, a także finansowane bezpośrednio z budżetu państwa. W 2009 roku na dalszą rozbudowę sieci rząd litewski przeznaczył 43 miliony litów (około 10,1 miliona euro)⁴⁰. Litewskojęzyczne szkoły rządowe cieszą się nadto szczególnym statusem, nie dotyczy ich bowiem obowiązek skompletowania klas, do czego zobowiązane są szkoły mniejszości narodowych podległe samorządom.

2.4. REAKCJE SPOŁECZNE

Argumentem stale powtarzany przez władze litewskie, uzasadniającym zmiany w zakresie prowadzenia przedmiotów w języku litewskim nauczanych dotąd w języku ojczystym mniejszości narodowych oraz zrównanie wymagań egzaminacyjnych z języka litewskiego, było ułatwienie przedstawicielom mniejszości integracji

jo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo, 29 VI 2011, Nr. 768, „Valstybės žinios”, 2011, Nr. 79.

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 25 d. Nutarimas Nr. 882 dėl Rytų Lietuvos rajonų socialinio plėtojimo 1996–2000 metų programos. Aktuali redakcija 2002 m. kovo 5 d. W 2000 r. program ten, obejmujący w pierw lata 1996–2000, został przedłużony do 2003 r.

³⁹ LR Vyriausybės 1994 m. birželio 15 d. Nr. 480 Nutarimas dėl Vilniaus krašto grįžimo Lietuvai 55-ųjų metinių.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1505 dėl Rytų Lietuvos švietimo infrastruktūros tobulinimo 2009–2012 metų programos patvirtinimo, „Valstybės žinios”, 2009, Nr. 138-6069.

ze społeczeństwem litewskim. Lepsza znajomość języka litewskiego ma, w przekonaniu decydentów, służyć wyrównaniu szans na rynku pracy oraz przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu. Zwraca uwagę fakt, iż ani środowiska władzy, ani media nie powoływały się na jakiegokolwiek wiarygodne badania naukowe potwierdzające konieczność wprowadzenia tak radykalnych regulacji⁴¹. Decyzje podjęto bez żadnych konsultacji z przedstawicielami mniejszości narodowych.

Zmiany dotyczące system oświaty mniejszości narodowych wywołały falę ostrej krytyki po stronie różnych grup mniejszościowych, co skutkowało radykalizacją dyskursu narodowościowego w wypowiedziach polityków i mediach litewskojęzycznych⁴². Najaktywniej w obronie „swoich” szkół wystąpiła polska społeczność, jedynie bowiem w polskich placówkach na Litwie wszystkie przedmioty, poza językiem litewskim, nauczane są w języku ojczystym. W szkołach białorusko-, niemiecko- i rosyjskojęzycznych od lat 90. funkcjonuje dwujęzyczny model nauczania (jak zostało zaznaczone wcześniej, na wniosek rodziców w szkołach mniejszości narodowych można było wprowadzić nauczanie w języku litewskim dowolnych przedmiotów; placówki etniczne, poza polskimi, z powodzeniem przez lata korzystały z tego prawa). Pomimo że problem dotyczył wszystkich szkół etnicznych w kraju, nie udało się stworzyć wspólnego frontu mniejszości narodowych przeciwko przyjętym regulacjom. W efekcie doprowadziło to do przedstawiania problemu szkół mniejszości narodowych w dyskursie politycznym i medialnym jako „problemu polskiego”, a społeczności polskiej na Litwie jako „sprzeciwiającej się integracji”.

Przyjęte zmiany zostały odebrane przez mniejszość polską jako atak na instytucje będące najważniejszym ogniwem pozwalającym na zachowanie tożsamości narodowej. Protest litewskich Polaków był realizowany w różnych formach, m.in. w ciągu niespełna czterech miesięcy na przełomie 2010 i 2011 roku zebrano 60 000 podpisów pod petycją w obronie polskich placówek wystosowaną do najwyższych władz państwowych⁴³, zorganizowano dwie masowe akcje protestacyjne przy budynku Sejmu⁴⁴. W przekonaniu litewskich Polaków celem nowej ustawy o oświacie jest *likwi-*

⁴¹ V. Vaicekauskienė, *Tautinių mažumų švietimo politika: kur einama?*, „Švietimo Problemos Analizė”, lapkritis 2011, Nr. 9 (59), s. 1.

⁴² K. Dudzińska, *Dyskurs narodowościowy na Litwie a polityka władz litewskich wobec mniejszości narodowych*, „Biuletyn”, 28 VI 2011, nr 69 (818), strona internetowa: Pism.pl/files/?id_plik=7740, dostęp 10 IX 2014.

⁴³ M. Kozicz, Akcja składania podpisów trwa, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/artukul/akcja-skladania-podpisow-trwa, dostęp 10 IX 2014; A. Błażewicz, Akcja zbierania podpisów potrwa do marca, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/artukul/akcja-zbierania-podpisow-potrwa-do-marca, dostęp 10 IX 2014.

⁴⁴ W. Wojniłło, Wołanie tysięcy Polaków: NIE lituanizacji!, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/video/wolanie-tysiecy-polakow-nie-lituanizacji, dostęp 10 IX 2014; Kolejny protest nie tylko Polaków, strona internetowa: Youtube.com/watch?v=zpxXFjkhFE, dostęp 10 IX 2014; W. Wojniłło, Kolejny pro-

dadca polskiego szkolnictwa na Litwie oraz przymusowa asymilacja litewskich Polaków⁴⁵. Promowana przez litewskie władze koncepcja „optymalizacji sieci placówek” w bezpośredni sposób godzi w szkoły mniejszości narodowych, zwłaszcza w te funkcjonujące we wsiach. Należy podkreślić, iż protest litewskich Polaków nie dotyczył zintensyfikowania nauczania języka litewskiego, ale wprowadzenia ujednoliconego egzaminu z języka państwowego w bardzo krótkim okresie oraz nałożenia obowiązku przeprowadzania lekcji w języku litewskim, gdy temat ma dotyczyć kwestii związanych z Litwą.

ZAKOŃCZENIE

Wprowadzony na Litwie po upadku komunizmu model edukacji mniejszości narodowych początkowo był określany jako *jeden z najbardziej liberalnych w Europie*⁴⁶. Z biegiem czasu odgórnie wprowadzane regulacje ministerialne zawężyły zakres pełnionej przez szkoły mniejszości narodowych na Litwie funkcji etnicznej. Przyjęta w 2011 roku ustawa o oświacie, zwłaszcza w kręgu polskiej społeczności, spotkała się z jednoznacznie negatywnym przyjęciem. Swoje decyzje dotyczące zmian władze państwa motywowały m.in. potrzebą ułatwienia mniejszościom narodowym integracji ze społeczeństwem litewskim i wyrównania szans na rynku pracy. Z przeanalizowanej literatury wynika, iż decyzje te nie były podejmowane w oparciu o kompleksowe badania naukowe określające stan i potrzeby szkół etnicznych na Litwie. Znamienne, iż w procesie tworzenia regulacji nie uczestniczyli przedstawiciele mniejszości narodowych. Pomimo protestów wobec zmian ze strony mniejszości narodowych żaden z ich postulatów nie został uwzględniony przez decydentów.

Przyjęcie nowego prawa implikowało kilka zjawisk. Po pierwsze, spowodowało wybuch poważnego sporu między obywatelami jednego państwa reprezentującymi jednak różne grupy etniczne – Białorusinów, Polaków, Rosjan (jako przedstawicieli mniejszości) oraz Litwinów (jako narodu tytularnego), będących w praktyce gospodarzami państwa. Z tego względu zasadne jest stwierdzenie, iż mieliśmy tu do czynienia z wewnętrznym konfliktem etnicznym. Sytuację komplikował fakt, iż nie wszystkie środowiska reprezentujące mniejszości narodowe miały jednakowy stosunek do wprowadzonych zmian⁴⁷, co skutkowało podziałem na grupy „dobre” (popierające stanowisko rządu) i „złe” (protestujące).

test nie tylko Polaków, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/video/kolejny-protest-nie-tylko-polakow, dostęp 10 IX 2014.

⁴⁵ E. Maksymowicz, List otwarty w obronie polskich szkół na Litwie, Wilnoteka.lt/pl/artukul/list-otwarty-w-obronie-polskich-szkol-na-litwie, dostęp 10 IX 2014.

⁴⁶ V. Vaicekauskienė, *Tautinių mažumų švietimo...*, s. 1.

⁴⁷ S. Tarasiewicz, OBWE zaniepokojone sytuacją Polaków na Litwie?, strona internetowa: Kurierwilenski.lt/2011/02/24/obwe-zaniepokojone-sytuacija-polakow-na-litwie/, dostęp 10 IX 2014.

Po drugie, konflikt ten uległ jednocześnie umiędzynarodowieniu, m.in. poprzez interwencję w tej sprawie wysokiego komisarza OBWE ds. Mniejszości Narodowych⁴⁸. Zaangażowano też w sprawę czołowych polskich polityków oraz nagłaśniano ją przez media w Polsce i innych krajach. Tym samym lokalny konflikt etniczny przerodził się w zewnętrzny konflikt o złożonym charakterze.

Po trzecie, wybuch sporu zaostriżył dyskurs narodowościowy zarówno na Litwie, jak i w Polsce. Protestującym mniejszościom, zwłaszcza Polakom, media oraz politycy litewscy zarzucali niechęć do integracji, zamykanie się we własnym kręgu kulturowym, brak lojalności wobec państwa litewskiego.

Po czwarte, zaistniałe napięcie pozwoliło na wewnętrzną konsolidację i mobilizację grup etnicznych. W sytuacji kryzysowej została wyraźnie zmanifestowana wola utrzymania odrębności kulturowej, czyli etniczności grup.

Po piąte, należy przypuszczać, iż nasilenie negatywnej retoryki pod adresem mniejszości narodowych oraz stale powtarzane hasła o słabej znajomości języka państwowego wśród nich skutkowało również – w obawie przed ostracyzmem społecznym – odpływem kolejnej grupy dzieci i młodzieży z rodzin nielitewskich lub mieszanym do szkół z wykładowym językiem litewskim.

BIBLIOGRAFIA

AKTY PRAWNE

- 2011 m. vasario 21 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo, Nr. V-269.
- Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, 21 IX 1999, Nr. VIII-1328, „Valstybės žinios“, 1 X 1999, Nr. 82-2414, ze zm. z 2010 r.
- Įsakymas dėl tautinių mažumų švietimo nuostatų, 16 I 2002, Nr. 56.
- Įsakymas dėl vaikų ugdymo tautinių mažumų kalbomis ir tautinių mažumų kalbų mokymo tobulinimo, 15 XI 2012, Nr. V-1569.
- Išvada apie Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengtą Lietuvos Respublikos Etninės politikos koncepcijos projektą, Astrauskas R., Kalnius P., Kondratienė V. ir kt., strona internetowa: 3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2228&p_d=30268&p_k=1.
- Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U., 1991, nr 210, poz. 526.
- Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r., Dz.U., 2002, nr 22, poz. 210.

⁴⁸ OBWE o napięciu między Litwą a polską mniejszością, strona internetowa: swiat.newsweek.pl/obwe-o-napieciu-miedzy-litwa-a-polska-mniejszoscia,84499,1,1.html, dostęp 10 IX 2014.

- Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl geros kaimynystės ir bendradarbiavimo, „Valstybės žinios“, 1996, Nr. 43-1047.
- Lietuvos Respublikos ir Ukrainos draugystės ir bendradarbiavimo sutartis, „Valstybės žinios“, 1995, Nr. 46-1120.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija, „Valstybės žinios“, 1992, Nr. 33-1014.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 25 VI 1991, Nr. I-1489, „Valstybės žinios“, 20 VIII 1991, Nr. 23-593.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 17 III 2011, Nr. XI-1281, „Valstybės žinios“, 31 III 2011, Nr. 38-1804.
- Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas, 29 I 1991, Nr. XI-3412.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 25 d. Nutarimas Nr 882 dėl Rytų Lietuvos rajonų socialinio plėtojimo 1996–2000 metų programos. Aktuali redakcija 2002 m. kovo 5 d.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1505 dėl Rytų Lietuvos švietimo infrastruktūros tobulinimo 2009–2012 metų programos patvirtinimo, „Valstybės žinios“, 2009, Nr. 138-6069.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo, 29 VI 2011, Nr. 768, „Valstybės žinios“, 2011, Nr. 79.
- Lietuvos švietimo koncepcija, Vilnius, 1992.
- LR Vyriausybės 1994 m. birželio 15 d. Nr. 480 Nutarimas dėl Vilniaus krašto grįžimo Lietuvai 55-ųjų metinių.
- Report submitted by Lithuania pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 31 X 2001, ACFC/SR(2001)007.
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r., Dz.U., 1995, nr 15, poz. 71.

OPRACOWANIA

- Brzozowska Ł., *Jak pomóc szkole*, „Czerwony Sztandar”, 27 XII 1988.
- Brzozowska Ł., *Potrzebny jest egzamin z języka litewskiego*, „Czerwony Sztandar”, 8 I 1989.
- Grincevičienė V., Vaivada R., *Nauczanie języka państwowego w szkołach dla mniejszości narodowych*, w: *Wymiary współczesnej edukacji na Litwie. Wybrane aspekty*, red. A. Szerląg, Kraków, 2005.
- Kuzborska E., *Sytuacja prawna mniejszości narodowych na Litwie w kontekście międzynarodowych i ponadnarodowych standardów ich ochrony*, Warszawa, 2012.
- Laurinavičius Č., Sirutavičius V., *Lietuvos istorija. Sąjūdis: nuo „persitvarkymo“ iki kovo 11-osios*, Vilnius, 2008, T. XII, I dalis.

- Mikalauskas Z., *Kursy języka litewskiego*, „Czerwony Sztandar”, 3 II 1989.
- Praszałowicz D., *Amerykańska etniczna szkoła parafialna. Studium porównawcze trzech wybranych odmian instytucji*, seria „Biblioteka Polonijna”, 15, Wrocław i in., 1986.
- Runiewicz-Jasińska R., *Oświata polska w niepodległej Litwie, Łotwie i Estonii w latach 1991–2001*, seria „Studium Vilnese. B”, vol. 1, Vilnius, 2003.
- Sienkiewicz J., *Nie o sam język chodzi*, „Czerwony Sztandar”, 5 XI 1988.
- Sobecki M., *Funkcja etniczno-kulturowa szkół mniejszości narodowych*, Białystok, 1997.
- Vaicekauskienė V., *Tautinių mažumų švietimo politika: kur einama?*, „Švietimo Problemos Analizė”, lapkritis 2011, Nr. 9 (59).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Bašarovas T., Tautinių mažumų mokyklos saugo identitetą, strona internetowa: Lzinios.lt/Lzinios/Lietuvoje/Tautiniu-mazumu-mokyklos-saugo-identiteta.
- Błażewicz A., Akcja zbierania podpisów potrwa do marca, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/artukul/akcja-zbierania-podpisow-potrwa-do-marca.
- Dudzińska K., *Dyskurs narodowościowy na Litwie a polityka władz litewskich wobec mniejszości narodowych*, „Biuletyn”, 28 VI 2011, nr 69 (818), strona internetowa: Pism.pl/files/?id_plik=7740.
- Гнеушева Л., *Русский язык в школах Клайпеды: проблемы и победы*, „Слово.ру: Балтийский акцент”, 2012, № 2, strona internetowa: Cyberleninka.ru/article/n/russkiy-yazyk-v-shkolah-klaypedy-problemy-i-pobedy.
- Historycy Litwy i Polski: wspólny podręcznik nie jest konieczny, strona internetowa: Wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Historycy-Litwy-i-Polski-wspolny-podrecznik-nie-est-konieczny,wid,14515893,wiadomosc.html?ticaid=1138bd.
- Kolejny protest nie tylko Polaków, strona internetowa: Youtube.com/watch?v=zpxXFj-khrFE;
- Kozicz M., Akcja składania podpisów trwa, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/artukul/akcja-skladania-podpisow-trwa.
- Maksymowicz E., List otwarty w obronie polskich szkół na Litwie, Wilnoteka.lt/pl/artukul/list-otwarty-w-obronie-polskich-szkol-na-litwie.
- Malinowski D., Ulgi egzaminacyjne – cieszą i niepokoją, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/artukul/ulgi-egzaminacyjne-ciesza-i-niepokoja.
- OBWE o napięciu między Litwą a polską mniejszością, strona internetowa: Swiat.newweek.pl/obwe-o-napieciu-miedzy-litwa-a-polska-mniejszoscia,84499,1,1.html.
- Tarasiewicz S., OBWE zaniepokojone sytuacją Polaków na Litwie?, strona internetowa: Kurierwilenski.lt/2011/02/24/obwe-zaniepokojone-sytuacja-polakow-na-litwie/.
- Вишняускас А., Россия в литовских учебниках истории, strona internetowa: Countries.ru/?pid=1523.

Wojnińko W., Kolejny protest nie tylko Polaków, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/video/kolejny-protest-nie-tylko-polakow.

Wojnińko W., Wołanie tysięcy Polaków: NIE lituanizacji!, strona internetowa: Wilnoteka.lt/pl/video/wolanie-tysiecy-polakow-nie-lituanizacji.

В Вильнюсе обсудили перспективы русских школ в Литве, strona internetowa: Windowrussia.ru/ru/news/2013_06_26/V-Vilnjuse-obsudili-perspektivi-russkih-shkol-v-Litve-7840/.

MAŁGORZATA STEFANOWICZ

EXTERNAL CONDITIONS
FOR THE REALISATION OF ETHNIC FUNCTION
IN NATIONAL MINORITY SCHOOLS IN LITHUANIA.
THE CASE OF POLISH LANGUAGE SCHOOLS

SUMMARY

The aim of this paper is to present educational policy towards national minorities in Lithuania (using the example of the Polish-language education system) as a result of the country's ethnic and language policy since it regained its independence in 1991 until the present day.

The period in question was characterised by significant transformations in the sphere of education of national minorities and the search for a model of coexistence of an ethnic majority and an ethnic minority in one state, in which Lithuanian, having the status of the official language, and Polish, the mother tongue of the largest national minority in Lithuania, have played and are still playing a very significant role.

The picture of selected problems connected with Polish-language education in Lithuania is complemented by the fact that these problems are seen in a wider political, social and cultural context, where factors such as the social and economic situation of the country, the political culture of the state, the heritage of the past and relations between the two countries play a very important role.

Keywords: Poles in Lithuania, ethnic school, national minority education, national minority